

Göç Uzmanları Türkiye-AB Sığınmacı Görüşmelerini Değerlendiriyor: İşbirliği olacak mı?

Brüksel'de 18 Mart 2016 Türkiye ile AB arasında yapılan bir hafta içindeki ikinci zirve toplantısında İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde yaşanan en büyük mülteci krizine ortak çözüm arayışları devam etti. 7 Mart'ta yapılan Türkiye-AB zirvesinin ardından, varıldığı söylenen geçici anlaşmaya yönelik gerek Avrupa'dan, gerek BM'den, gerekse Türkiye'den çeşitli eleştiriler yapıldı. 7 Aralık'tan bu yana Ankara-Brüksel-Atina ve diğer AB başkentleri arasında çok yoğun diplomatik temaslar sürdürüldü. Yüksek düzeyli AB yetkilileri dün yaptıkları açıklamalarda, 7 Mart'ta verilen sözlerin yerine getirileceğini ve bir anlaşmanın ortaya çıkacağını belirttiler.

İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (İGAM) ve Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (HUGO) olarak, sığınma ve göç konularındaki bazı uzmanlardan, zirve öncesi bazı değerlendirmeler yapmalarını istedik. Yeditepe Üniversitesinden Prof. Dr. Nuray Ekşi, HUGO'dan Doçent Dr. Murat Erdoğan, İstanbul Bilgi Üniversitesinden Prof. Dr. Ayhan Kaya, ODTÜ'den Doçent Dr. Başak Kale ve İGAM'dan Metin Çorabatır, kendilerine yöneltilen şu beş soru çerçevesinde yarınki zirve hakkındaki kendi görüşlerini paylaştılar: 1-7 Mart tarihinde Türkiye ile AB arasında yapılan Brüksel zirvesinde Türkiye'nin ortaya çıkan tavrı ve pozisyonu hakkındaki düşünceleriniz? 2- Aynı toplantıdaki AB tavır ve pozisyonunu nasıl değerlendiriyorsunuz? 3- Vize serbestisi konusunun bu çerçevede tartışılması konusundaki görüşleriniz nedir? 4- 7 Mart'ta varılan geçici anlaşma soruna çözüm açısından gerçekçi mi? 5- Brüksel'de yarın (18 Mart) başlayacak ikinci tur görüşmelerde Türkiye'nin tavrı ne olmalıdır. 6- Siz sorun- siz yanıtlayın.

Prof. Dr. Nuray EKŞİ

Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Geri Kabul talepleri, Türkiye'nin kapasitesini aşacak

1) 7-8 Mart'ta yapılan ve 18 Mart'ta yapılacak olan görüşmelerin konusu nedir? (Sayın Ekşi mantıksal olarak kendisinin ortaya attığı bu soruyla değerlendirmelerini yaptı).

Türkiye ile AB arasında geri kabul antlaşmasının müzakerelerine 2005 yılında başlanmıştır. İnişli çıkışlı bir seyir gösteren müzakerelerde, AB'nin üçüncü ülkelerin vatandaşlarının ve vatansızların geri kabul antlaşmasının kapsamına girmesi hususundaki dayatmasına Türkiye, vize serbestisinin sağlanması ile karşılık vermiştir. Miktarı tartışmalı olmakla beraber Türkiye'ye sağlanacak malî yardım ise her iki tarafın da müzakerelerin başlangıcından itibaren üzerinde mutabık kaldıkları bir konu olmuştur. Geri kabul antlaşması, 2014 yılında Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Antlaşmanın Resmi Gazete'de yayımlanmasıyla birlikte Avrupa Birliği ve Türkiye'nin kendi vatandaşlarını geri kabul yükümlülüğü başlamıştır. Ancak üçüncü ülke vatandaşlarının ve vatansızların geri kabulü açısından 3 yıllık bir geçiş süreci öngörülmüştür. Bu süreç 2017 yılında tamamlanacaktır. Ancak şu anda Türkiye ile Avrupa Birliği arasında geri kabul antlaşmasının üçüncü ülkelerin vatandaşları ve vatansızlar açısından geri kabul yükümlülüğünün başlayacağı tarihin 1 Haziran 2016 tarihine çekilmesi için görüşmeler yapılmaktadır. Ayrıca Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki geri kabul antlaşmasının uygulama protokollerine ilişkin görüşmeler Almanya ile sürdürülmektedir. Geri kabul antlaşması uyarınca Danimarka hariç diğer AB üyesi ülkelere Türkiye üzerinden giden bütün düzensiz göçmenler Türkiye'ye geri gönderilecektir.

2) 7 Mart tarihinde Türkiye ile AB ile yapılan Brüksel zirvesinde Türkiye'nin mali yardım konusunda ortaya çıkan tavrı ve pozisyonu hakkındaki düşünceleriniz?

Türkiye'ye, AB ülkelerinden kaç kişinin gönderileceği ve bunun getireceği malî külfet konusunda bilgi mevcut değildir. Böyle bir bilginin elde edilmesi, Avrupa Birliği üyesi devletlerden her birinin halı hazırda ülkelerinde kaç düzensiz göçmen bulunduğunu ve sığınma talep edenlerin sayısını bildirmesine bağlıdır. Avrupa Birliği bırakınız böyle bir bilgiyi vermeyi Türkiye'nin sığınma talep edenlerin ve bazı kategorilerde bulunan düzensiz göçmenlerin parmak izlerinin karşılaştırmasına ilişkin bilgi ağı olan EURODAC'ı bile kullanmasına yanaşmamaktadır. Böylece Türkiye geri kabul sürecinde ne kadar düzensiz göçmen sayısı ile karşılaşacağını ve karşılaşacağı bu

sayıyla başa çıkıp çıkamayacağını bilmeksizin bir bilinmeyene doğru adım atmaktadır. Geri kabul antlaşmasının Türkiye'ye yükleyeceği idari, malî ve teknik külfetin çerçevesini çizmek sağlıklı verilerin bulunmasına bağlıdır.

3) Aynı toplantıdaki AB tavır ve pozisyonunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

AB kendi dış sınırlarını koruma görevini Türkiye'ye delege etmiştir. Ayrıca AB'nin düzensiz göçmenlerden ve iltica talep edip henüz mülteci statüsü alamamış yabancılardan ne pahasına olursa olsun kurulma düşüncesiyle hareket etmektedir. AB'nin yaklaşımı, gerek insan haklarına gerekse sığınmaya ilişkin milletlerarası antlaşmalara aykırıdır. AB, başlangıçtaki söylemlerinde Suriyelilerin geri kabul antlaşması kapsamı dışında olduğunu deklere etmesine rağmen bugün gelinen aşamada Suriyelilerin de özellikle Yunanistan'dan Türkiye'ye geri gönderileceği dile getirilmektedir. Avrupa Birliği'nin bu yaklaşımına çare olarak geri kabul edilecek her düzensiz göçmene Türkiye'de uluslararası koruma altındaki bir şahsın Avrupa Birliği'ne gönderilmesi teklifi ise yaklaşık beş yıldır Türkiye'de bulunan ve Türkiye'de kendine bir yaşama alanı oluşturmuş, neredeyse Türkiye ile entegre olma aşamasına gelmiş Suriyeliler açısından hak ihlalline yol açabilecek bir çözümdür. Üstelik Türkiye'den giden her şahsın Avrupa Birliği ülkeleri tarafından mülteci olarak kabul edilmemesi halinde geri kabul antlaşması kapsamında tekrar Türkiye'ye iadesi de mümkündür.

4) Vize serbestisi konusunun bu çerçevede tartışılması konusundaki görüşleriniz nedir?

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile geri kabul antlaşması yapmasında vize serbestisi önemli bir rol oynamıştır. Kamuoyunda politik bir başarı olarak gösterilen vize serbestisinin gerçekleşmesi Avrupa Birliği tarafından belirlenen yaklaşık yetmişiki kriterin gerçekleşmesine bağlıdır. Vize serbestisi için aranan kriterler Avrupa Birliği tarafından tek taraflı olarak hazırlanan Yol Haritası'nda gösterilmiştir. Vize serbestisinin pazarlık aracı edilmesi ve bu aracın Türkiye tarafından kabul edilmesi şaşırtıcı bir durumdur. 1963 Ankara Antlaşması'nda, Katma Protokol'de, 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nda yer alan hükümlerin yorumundan ve birçok ABAD kararından Türk vatandaşlarının vize serbestisine sahip olduğu zaten ortadadır. Varolan bir hakkın teyidi için yeni tavizler verilmesi enteresan bir tutumdur. Dolayısıyla vize serbestisinin pazarlık konusu edilerek sanki geri kabul antlaşmasının sonucunda elde edilmiş yeni bir katkı olarak sunulması çok da anlamlı gözükmemektedir.

5) Brüksel'de 18 Mart'ta başlayacak ikinci tur görüşmelerde Türkiye'nin tavrı ne olmalıdır.

Geri kabul taleplerinin, Türkiye'nin kapasitesini aşacak sayılara ulaşması mümkündür. Kanaatimizce burada tavan sınırlamasının getirilmesi etkin bir çözüm olacaktır. Aksi halde sayının artmasıyla birlikte Türkiye, geri kabul ettiği insanlara insan haklarına yaraşır bir ortam sunamama durumu ile karşılaşabilir. Çünkü halihazırda zaten Türkiye'de 2.7 milyonun üzerinde kayıtlı Suriyeli yaşamaktadır. Bu rakam sadece Suriyeliler içindir. Bazı geri kabul antlaşmalarında, üçüncü devletlerin ve vatansızların geri kabulünde tavan sayı uygulamasına yer verilmektedir. Ayrıca AB ülkelerinde sığınma talep edenlerin sığınma talepleri incelenmeksizin Türkiye'ye gönderilmesi engellenmelidir. Türkiye, geri kabul antlaşmasına ilişkin protokolleri yaparken mutlaka her bir üye devletten düzensiz göçmen sayılarını ve iltica başvuru sayılarını almalıdır. Hatta bu sayıların düzenli olarak kendisine verilmesini sağlamalıdır. Bu sayılar olmadan ne maliyet analizlerinin yapılması ne de teknik ve idari yapının oluşturulması

mümkündür. Dolayısıyla 3 milyar Euro veya 6 milyar Euro afakî bir rakamdır. Gerçekçi rakamlar üzerinden konuşulması, AB ülkelerinin düzensiz göçmen ve sığınma başvurusu yapanların sayısının bildirmesine bağlıdır. Bu sayılar AB ülkelerinden mutlaka temin edilmelidir.

Doç. Dr. M. Murat ERDOĞAN – Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi – HUGO Müdürü

"İnsansızlaştırılmış" Müzakere Süreci ne Mültecilere ne de Türkiye-AB İlişkilerine Yarayacak: Düğmeler Yanlış Yerden İlikleniyor!

1- 7 Mart tarihinde Türkiye ile AB ile yapılan Brüksel zirvesinde Türkiye'nin ortaya çıkan tavrı ve pozisyonu hakkındaki düşünceleriniz?

Türkiye ile AB arasında yapılan müzakereler, mültecilerin aktör değil neredeyse istenmeyen bir "mal" olarak değersizleştirildiği, metalaştırıldığı yani adeta "insansızlaştırılmış" bir zeminde yürütülüyor. Her bir mültecinin yaşadığı dramın neredeyse hiç dikkate alınmaması üzücü. AB ile Türkiye arasında çok ciddi öncelik farklılıkları ortaya çıkmış durumda. Türkiye'nin zirveden beklentisi hem mali destek ama daha önemlisi son dönemde yaşanan dış politikada yalnızsızlaşmadan kurtulma ve AB ile yakınlaşma çabası gibi görünüyor. Bu bağlamda AB üyeliği ve vize ön plana çıkarıldı. Ancak Türkiye'nin tarzı ve taleplerini ifade edişi AB kamuoyuna çok yanlış yansıtıldı. Sanki Türkiye'de 3 milyon mülteci yok ve sanki Türkiye bunun mağduru değilmiş de, "mülteci sopası ile AB'yi dövmeye çalışan bir fırsatçı" gibi yansıdır. AB-Türkiye ilişkilerine çok önem veren ve uzak bir ihtimalde olsa Türkiye'nin AB üyeliğini çok arzulayan biri olarak, Türkiye'nin pozisyonunun AB ile yakınlaşmaya değil uzaklaşmaya yol açacağından endişe ediyorum. Bu müzakereler çerçevesinde Türkiye-AB ilişkilerinde düğmeler yanlış yerden ilikleniyor. Yakın zamanda ortaya çıkacak hayal kırıklığı Türkiye'de Avrupa-Batı karşıtlığı havasını daha da güçlendirebilir.

2- Aynı toplantıdaki AB tavır ve pozisyonunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

AB'nin pozisyonu çok net: Mültecileri durdurun, gerekirse para verelim. Bu bağlamda AB'nin Türkiye'de demokrasi, insan hakları, basın hürriyeti gibi öncelikleri de geri çekilmiş durumda. AB'nin kendi içinde dayanışmadan çok uzak kalması, işin Almanya ve Merkel üzerinden yürümesi de müzakerelerin şeklini etkiliyor. Açıkçası burada kapsamlı bir strateji geliştirme çabasından daha çok panik halde alınmaya çalışılan büyük bölümü de uzun süre uygulanamayacak kararlar söz konusu. AB için Türkiye üyelik müzakeresi yapılan bir ülke değil, Mısır, Fas, Tunus gibi sadece güvenlik eksenli ilişki kurulan bir ülke gibi algılanmaya başlandı. Bunun karşılığı da siyasi olarak değil, para ile ödenmeye çalışılıyor. Oysa sorunun para kısmı en küçük bölümdür. Güvenlik, sosyal, siyasal riskler çok daha önemli ve önceliklidir. AB'nin Türkiye politikası "28 karar alır Türkiye uygular" şeklinde kurgulanmıştır. Bu artık sürdürülemez. Türkiye karar sürecine dahil edilmelidir.

3- Vize serbestisi konusunun bu çerçevede tartışılması konusundaki görüşleriniz nedir?

1980'den bu yana AB ülkeleri Türkiye'de Ankara Anlaşması ve Katma Protokole açıkça bir biçimde aykırı biçimde hukuksuz ve gereksiz vize uyguluyor. T.C. vatandaşları yılda en az 40 milyon Euro Schengen vizesi harcı ödüyor. 1980'den bu yana toplamda bu rakam 1,5 milyarı aşmış durumda. Bu uygulamanın üyelik müzakereleri yapan ve Gümrük Birliğine dahil olan bir ülkeye uygulanması da açıkça hak gaspı ve rekabet engelidir. Ancak mülteciler konusunda Türkiye'nin engelleme görevine bir PR aracı olarak ortaya atılan vize serbestiyeti, insansızlaştırılmış müzakerelerin bir başka yanlış ve açık aracıdır.

4- 7 Martta varılan geçici anlaşma soruna çözüm açısından gerçekçi mi?

Kesinlikle değil. Suriyeli Mülteciler ile başlayan süreç, yeni bir mültecilik fenomen için kapı açtı. Artık dünyada mülteci akınlarının durdurulması çok mümkün olmayacak. Bu konuda kapsamlı, uzun vadeli ve Türkiye-AB'nin ortaklığında geliştirilecek bir stratejiye ihtiyaç var. Zirvede yapılan panik halinde bazı tali ve kısa vadeli kararlar, strateji değil. Türkiye mültecileri durduramaz, durdurması gerekir mi ayrıca tartışılmalıdır. Ama Suriye'den gelenlerin 1'e 1 değişimi fikri hem anlaşılmaz hem de insani değil. AB Türkiye'nin düzensiz göçü düzenli hale getirmesini bekliyor. Türkiye düzenli hale getirecekse, Türkiye'de kalmaları daha doğru olur. Asıl sorun düzensiz göçtür çünkü. Suriyeliler dışındakilerin bütünüyle Türkiye'ye gönderilmesi ise hem insani değil hem gerçekçi değil. Topluca gönderilme her türlü insan hakkına ve uluslararası anlaşmalara aykırıdır. Ayrıca ölümü göze alıp gelen mültecilerin % 10'u bile gönderilemez. Gönderilirse bile, Türkiye asla onları geldikleri ülkeye göndermez. AB mültecileri Türkiye'ye göndereceğine doğrudan geldikleri ülkeye gönderebilir mi? Gönderemez. O halde bir mültecinin Türkiye'de olması ile AB içinde olması arasındaki fark nedir?

5- Brüksel'de yarın (18 Mart) başlayacak ikinci tur görüşmelerde Türkiye'nin tavrı ne olmalıdır.

Önümüzdeki Müzakerelerde Türkiye'nin vavrı öncelikle insani ve uzun vadeli stratejik işbirliğine dayalı olmalıdır. Türkiye kendi içinde demokrasiyi geliştirmeyi ihmal ederek AB ile zaten uzun vadede işbirliği yapamaz. Onun için Türkiye samimi olarak AB'ye yönelmeli, reformlara dönmeli, mültecileri de bu vesile ile ortak bir işbirliği alanı olarak değerlendirmeli. Türkiye bu konuyu para konusu olmaktan çıkarmalıdır. AB ile müzakereler, Türkiye'yi AB'nin sınır polisi olma rolüne sokmamalıdır. Türkiye sürekli ve düzenli 28+1 mekanizması geliştirmeli ve bunun üyelik yoluna zemin hazırlamasını

planlamalı, Türkiye karar sürecine dahil edilmelidir. Türkiye'deki Suriyelilerin eğitim, iş ve barınma ihtiyaçları konusunda ortak acil planlamalar yapılmalıdır.

6-Mülteciler konusunda dünya nereye gidiyor?

Dünyada 30-50 milyon arası mülteci olduğu ifade ediliyor. Avrupa'daki 1,5 milyon bunun sadece % 2'si. AB nüfusu 508 milyon, yani % 0,25 oranında mülteci geldi ve kıyametler kopuyor. Dünyada yeni bir bakışa ihtiyacı var. Bu kadar çok refah, huzur ve adalet farklılığı oldukça mülteci akını durmaz. Paylaşmayı öğrenmek zorundayız.

Prof. Dr. Ayhan Kaya
İstanbul Bilgi Üniversitesi
Avrupa Birliği Enstitüsü

AB ile Türkiye sayılara değil insanlara odaklanmalı

1- 7 Mart tarihinde Türkiye ile AB ile yapılan Brüksel zirvesinde Türkiye'nin ortaya çıkan tavrı ve pozisyonu hakkındaki düşünceleriniz?

Mülteci meselesinin finansal ölçülerle dillendirilmesi konusu mültecilerin insan oldukları gerçeğinin kamusal alanda zaman zaman unutulmasına ve mültecilerin iki tarafın pazarlığında araçsallaştırılmasına zemin hazırlamıştır. Öte yandan hesaplamalar yapılırken bu hesaplamaların yeterince şeffaf yapılmadığı görülmektedir. Almanya'da yapılan hesaplamalar uyarınca bir mültecinin yıllık entegrasyonu (barınma, beslenme, sağlık ve eğitim) yıllık 15.000 Euro harcanacağı beklenirken Türkiye'de en azından akademik çevrelerin nasıl bir hesaplama yapıldığına dair şeffaf ifadelere erişemediğimiz gerçeğinin de altını çizmekte fayda bulunmaktadır.

2- Aynı toplantıdaki AB tavrı ve pozisyonunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

AB müktesebatına ve Mülteciler hukukuna göre AB topraklarında bulunan mültecilerin toplu şekilde bir başka ülkeye (Türkiye'ye) gönderilmesinin yasal dayanağı olmadığı, Cenevre Mülteciler Sözleşmesi'nin hükümlerinin çiğnendiği görülmektedir. İkinci Dünya Savaşının yıkıntıları ve milyonlarca mültecinin yaralarının sarılması gibi bir takım saikler üzerinden inşa edilen AB insanlık onuru, demokrasi, eşitlik, adalet ve hareketlilik üzerine kurulan AB'nin ihtiyaç içinde olan ve ölümle daima yüz yüze olan mültecilerin ihtiyaçlarına karşılık veremeyip popülist aşırı sağ ve İslamofobik siyasal söylemler içine hapsolmesini kabul etmek mümkün değildir.

3- Vize serbestisi konusunun bu çerçevede tartışılması konusundaki görüşleriniz nedir?

Vize konusunun gerekli hazırlıklar yapıp bir sonuca ulaştırılması hiç şüphe yok ki, Türkiye-AB ilişkilerinde bir ivmeyi ortaya çıkaracaktır. Bu ivme oldukça önemli bir ivme

olacaktır. Ancak Haziran ayına kadar gerek AB Parlamentosunun gerekse Komisyonun gerekli hazırlıkları yapmasının oldukça zor olduğu, Güney Kıbrıs'ın engellerle süreci baltalayabileceği yönünde bir takım sorunlar göz ardı edilmemelidir. Türkiye'de muhalefet partilerinin iktidara gerekli yasal düzenlemeleri ve hazırlıkları yapma konusunda destek vereceğini ifade etmeleri oldukça anlamlıdır.

4- Yedi Martta varılan geçici anlaşma soruna çözüm açısından gerçekçi mi?

İstanbul'da yaşayan Suriyeli mültecilerin ihtiyaç analizi çalışmamızda Suriyelilerin % 1 oranında AB ülkelerine gitmek istediklerini tespit ettik. Bu nedenle zaten hali hazırda Türkiye'de yaşayanların değil Suriye'den doğrudan gelen mültecilerin Yunanistan'a veya AB ülkelerine gitmeyi arzu ettikleri görülmektedir. Öte yandan yine UNHCR tarafından Yunanistan adalarında yapılan araştırmalar Yunanistan'da bulunan mültecilerin yaklaşık % 20'sinin 6 ay ve üzeri bir süre Türkiye'de yaşadıkdan sonra Yunanistan'a geçtikleri ve geri kalan çoğunluğun ise doğrudan Suriye'den gelip Yunanistan'a geçtiklerini göstermiştir. Dolayısıyla bir an önce Suriye'de ateşkesin sağlanması mutlaka sorunu büyük ölçüde çözecektir.

5- Brüksel'de yarın (18 Mart) başlayacak ikinci tur görüşmelerde Türkiye'nin tavrı ne olmalıdır.

Göç, Mülteci ve Entegrasyon politikalarının AB standartlarını yakalama konusunda özellikle 2000li yılların başından bu yana yoğun bir şekilde çalışan ve Göç İdaresini kuran Türkiye Cumhuriyeti literatürde "Avrupalılaştırma Süreci" (Europeanization) olarak adlandırılan bir süreci yaşamış ve ilgili politikalarını AB müktesebatı ile uyumlu hale getirmiştir. Ancak özellikle 2005 sonrasında bölgesel bir güç haline gelen ve giderek bir ticaret ülkesi olan ve aynı zamanda "yumuşak güç" olma özellikleri sergileyen Türkiye Cumhuriyeti'nin çok sayıdaki ülke ile vizeleri kaldırmak suretiyle AB Vize Rejiminin ilkelerine ve beklentilerine karşı hareket etmeye başladığı görülmüştür. Bu süreç tabii ki söz konusu bağlamda anlaşılabilirken, bölgemizde istikrarsızlığın egemen olmaya başladığı 2011 yılı sonrasında bir takım açmazları gündeme getirmiş ve adeta Türkiye'yi AB'ye gitmeye çalışan milyonlarca insanın transit kapısı haline getirmiştir. Türkiye'nin dolayısıyla AB Entegrasyonu sürecinde samimi olduğunu ifade etmesi ve AB'nin vize rejimine uygun şekilde vize uygulamasını kaldırdığı bir takım ülkelere yeniden vize uygulamasını başlatacağını açıklıkla ifade etmesi gerektiğini düşünüyorum.

6- Bundan sonrası için Türkiye ve AB ilişkilerinin geleceği konusunda ve Suriyeli Mülteciler konusunda ne söylenebilir?

İstikrarlı bir şekilde seyredecek Türkiye-AB ilişkilerinin Ortadoğu'daki barış ve demokrasi açısından belirleyici olduğu kanaatindeyim. Türkiye-AB ilişkilerinin son derece istikrarlı ve başarılı seyrettiği 1999-2005 yılları arasında Ortadoğu toplumlarının AB Perspektifini kendine şiar edinmiş Türkiye'yi kendileri için bir çıpa olarak belirlediklerini unutmamalıyım. Bu dönem Ortadoğu'nun modern zamanlardaki belki de en istikrarlı dönemi olmuştur. Türkiye-AB ilişkilerinin ivmesini yitirmeye başlamasıyla birlikte Ortadoğu'da krizlerin çıkmaya başladığı kanaatindeyim. Bu nedenle Ortadoğu'ya istikrarın yeniden getirilebilmesi için demokratik değerler üzerine inşa edilen Türkiye-AB ilişkilerinin güçlendirilmesine ihtiyacımız olduğunu düşünüyorum. Öte yandan ülkemizdeki Suriyeli mültecilerin geleceği konusunda pek çok şey söylemek mümkün ama ben sadece bir noktanın altını çizmek istiyorum. İstanbul'da Hayata Destek Derneği ile birlikte gerçekleştirdiğimiz Suriyelilerin İhtiyaç Analizi çalışmasında çok net olarak karşımıza çıktı ki, Suriye iç savaşında akrabasını veya

tanıdıklarını kaybetmiş insanların oranı İstanbul özelinde % 20 kadar. Bu % 20'lik dilim savaş bitse bile Suriye'ye dönmek istemediklerini ifade ediyorlar. Dolayısıyla savaş bitse bile önemli sayıda Suriyeli mültecinin Türkiye'de kalma ihtimaline hazırlıklı olmalıyız. Kùltürler arası etkileşimi önemine inanan bir sosyal bilimci olarak Türkiye'deki Suriyeli varlığın gerekli entegrasyon çalışmalarının yapılması ile birlikte büyük bir kazanım haline geleceğini biliyorum. O nedenle daha barışçıl ve uyum içinde bir gelecek için Suriyelilerin artık "misafirimiz" değil bizlerle aynı mahallelerde yaşayan "mahalle sakinleri", "hemşehrilerimiz" ve "komşularımız" olduklarını düşünmeye başlamalı ve Suriyelilere ilişkin dilimizi bu şekilde kurmaya gayret etmeliyiz. Siyasetçilere, yerel yönetimlere, medyaya, akademisyenlere ve sivil toplum kuruluşlarına "misafirden komşuluğa" şeklinde özetleyebileceğim dilin kuruluşunda önemli bir sorumluluk düşmektedir.

Doçent Dr. Başak Kale
Uluslararası İlişkiler Bölümü,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakùltesi,
ODTÜ

AB'den toplu iadeler insan hakları ihlallerine yol açabilir.

1-7 Mart tarihinde Türkiye ile AB ile yapılan Brüksel zirvesinde Türkiye'nin ortaya çıkan tavrı ve pozisyonu hakkındaki düşünceleriniz?

7 Mart'ta Brüksel'de toplanan Türkiye-AB Zirvesi, düzensiz göç ve geri kabul anlaşmasıyla ilgili ayrıntıları konuşarak uygulanacak yol haritasının koşullarını belirlemeyi amaçlıyordu. Bu zirvede Türkiye, AB'nin karşısına kapsamlı bir istek paketiyle çıktı ve AB-Türkiye Eylem Planı'nın yükümlülüklerini yerine getirmede AB ile nasıl bir ortaklık çerçevesinde hareket edilebileceğinin ayrıntılarını tartıştı. Zirvede geri göndermelerle ilgili olarak önerilen: "bir Suriyelinin geri gönderilmesine karşılık Türkiye'de kayıtlı olan başka bir Suriyelinin geri alınması" ilkesinin uluslararası hukuka uygun ve AB müktesebatına uygun olarak uygulanabilmesi sorunlar doğurabilir. Suriye'deki iç savaş ve şiddet devam ederken Suriye'yi terk eden kişileri bunu istekleri doğrultusunda yapmış olduklarını düşünmek insani ya da hukuki değil. Bu sistemin hangi çerçevede uluslararası hukuka uygun hale getirileceği muğlak ve çok ciddi anlamda sorunlu. AB'den yapılabilecek olan toplu iadeler insan hakları ihlallerine de neden olabilir. Bu sistemin önerilmesinde AB'nin bir türlü çalıştıramadığı 3. ülkelere mülteci yerleştirme sisteminin işlevsellik kazanması hedeflenmiş olabilir. AB, belli

kotalarla düzenli yoldan mülteci almayı kabul ederken uygulamada bu sözler tutulamayıyor. Bu şekilde AB'nin yerleştirme konusunda sorumluluklarını yerine getirmesi amaçlanıyor gibi görünüyor.

2- Aynı toplantıdaki AB tavır ve pozisyonunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

AB tarafı ise bir yandan kendi kurumlarını Türkiye'nin istekleri konusunda ikna etmeye çalışırken bir yandan da birbirinden farklı istekleri olan 28 tane üye devletin ortak bir çerçeve içerisinde nasıl görüş birliğine varabileceklerinin çalışmasını yapmış görünüyor. Ortaya çıkan tabloda Şansölye Merkel liderliğinde yürütülen bu süreçte, aslında Almanya'yı destekleyen çok fazla AB üye ülkesi hükümet ve devlet başkanının olmadığını anlıyoruz. Bu açıdan bakıldığında Merkel'in pozisyonun çok da rahat olmadığı açık. İç politika açısından da Almanya'da gerçekleşen son seçim sonuçlarında da Merkel aleyhine belli oldu. Kendi ülkesinde destek göremeyen Merkel'in diğer üye ülkeleri ikna edebilmesi biraz zahmetli olacaktır. Bir ikinci nokta ise bu zirve sürecindeki görüşmelerde AB'nin öncelikli olarak vurguyu geri kabul anlaşması ve sınır kontrolleri üzerinde odaklanması konunun özünün; yani mültecilerin hakları ve refah düzeyleri konusunun gözden kaçmasına neden oluyor. Göç konusuna, ister işgücü göçü olsun ister zorunlu göç olsun, kontrol anlayışıyla yaklaşmak çözüme ulaştırıcı olamayacaktır. Kontrol odaklı yaklaşım güvenlik bakış açısının ön plana çıkmasını ve insani boyutunun göz ardı edilmesine yol açacaktır. Kasım'da ortaya çıkan plan başlangıçta bu iki boyutu içermektedir. Son zirvede güvenlik boyutunun daha ön planda olduğunu görüyoruz.

3- Vize serbestisi konusunun bu çerçevede tartışılması konusundaki görüşleriniz nedir?

Vize serbestisi, Türkiye'nin AB katılım sürecinde gündeme gelmiş bir konu ve bu konu çerçevesinde ele alınmaktaydı. Geri kabul çerçevesinde gündeme gelmesi geri kabul anlaşmasının imzalanması ve uygulanmasını da daha karmaşık bir hale getiriyor. 2012 yılında imzalanan ve 2013 yılında yürürlüğe giren AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması, Birlikte yapılan müzakerelerin bir ürünü. Yavaşlaşsa da devam eden müzakere sürecinde "Adalet ve İçişleri Bakanlığı" altında katılım ortaklığı çalışmalarının bir parçası olarak yürütülmekteydi. Bu anlaşmayla öncelikli olarak iki taraf, kendi vatandaşlarından düzensiz geçişle diğer tarafa geçenleri geri almayı taahhüt ediyor. 2017 yılında itibaren de 3. ülke vatandaşlarının geri kabulünün sağlanması bekleniyordu. AB'den geri kabul edilecek olan 3. ülke vatandaşlarını; düzensiz göçmenler ve sığınma başvurusu kabul edilmeyen kişilerden oluşturacaklardı. Türkiye'nin 2015 yazı öncesindeki planı, geri kabul anlaşmasının uygulanmasından önce kendisi sığınma sistemini oturtabilmek ve düzensiz göçmenlerin daha çoğunluklu olarak geldiği ülkelerle geri kabul anlaşmaları yapmaktı. Bu şekilde geri gönderilenleri geri göndermeyi sağlayabilecekti. Bu sistemin öncelikli olarak oturtulması gerekiyor. Bu sistem oturtulmadan geri kabulün çalıştırılması birçok karışıklığı da beraberinde getirecektir. Vize serbestisinin kısa vadede birçok açıdan uygulanması zor görünüyor. Öncelikli olarak AB üye ülkelerinde bu konuya olan yaklaşımda bir görüş birliği yok. Vize serbestisi sürecinde Türkiye'nin yerine getirmesi gereken yükümlülükler ağır ve zaman aralığı gerçekçi değil.

4- 7 Martta varılan geçici anlaşma soruna çözüm açısından gerçekçi mi?

Açıkçası varılan geçici anlaşma çok gerçekçi değil. Uygulamasının nasıl bir hukuki zemine oturtulacağı kritik. Birçok konunun önü açık ve ayrıntıları üzerinde görüş birliğine varılmamış görünüyor. Aynı şekilde kamuoyunda farklı düşünceler mevcut. Türkiye'den beklentiler de gerçekçi değil. Bu konunun politik zeminden biraz daha

teknik zemine çekilmesi faydalı ancak bunu başarmak da her iki taraf için de kolay olmayacaktır.

5- Brüksel'de yarın (18 Mart) başlayacak ikinci tur görüşmelerde Türkiye'nin tavrı ne olmalıdır?

İlk tur görüşmelerden çıkan sonuçlar hala taslak niteliğinde olan bazı kararların göstergesi. 18 Mart'ta ikinci tur görüşmelerde göç yönetim stratejisinin ayrıntılarının konuşmak üzere taraflar tekrar bir araya geldiklerinde Türkiye'nin odaklanması gereken asıl mesele bu tartışmaları AB müzakereleri zeminine çekmek olmalı. AB müzakere zemininden uzaklaşmak, Türkiye'nin AB ilişkilerini farklı bir düzleme kaydırmak anlamına gelir ki bu da uzun vadede müzakere sürecini zora sokacaktır. AB müzakere zemininde hukuki anlamda daha bağlayıcı ve çok düzeyli bir tartışmanın birçok farklı politikayla bağlantılı olarak gerçekleştirilmesi sağlanabilir. Ayrıca mültecilerin haysiyetlerini koruyarak hayatlarını devam ettirmeleri, refah düzeylerinin geliştirilmesi, toplumla bütünleşmiş bir şekilde yaşamaları, insan hak ve özgürlüklerine saygılı bir sığınma sisteminin oluşturulması ve oturtulması konuları ön plana çıkartılmalıdır. Türk toplumunda bu süreçte yaralanabileceği kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi uzun vadede Türk toplumunda göçmen karşıtı bir yaklaşımın ortaya çıkmasını engelleyebilir.

Metin Çorabatır,
Başkan
İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi

Tek Yol: Anlaşmak...

1-7 Mart tarihinde Türkiye ile AB ile yapılan Brüksel zirvesinde Türkiye'nin ortaya çıkan tavrı ve pozisyonu hakkındaki düşünceleriniz?

Türkiye'nin, 2015 yılı Eylül ayından itibaren, yani AB'nin sunduğu yol haritasını kabulünden itibaren soruna ortak bir çözüm arayışı gerektiğini benimsediğini görüyoruz. Bu anlayış, geçen Kasım ayında AB-Türkiye anlaşmanın imzalanmasına zemin hazırladı. Brüksel zirvesi de bu sürecin devamıydı. Sayın Başbakan Ahmet Davutoğlu'nun "Kayseri Pazarlığı" ifadeleri tamamen iç politikaya yönelik bir talihsizlik. Buna karşılık, Türkiye'nin Suriye mülteci krizinin yükünü yıllardır en fazla çeken ülke olarak, bu yeni çözüm arayışı sürecinde alabileceğinin en fazlasını talep etmesi anlaşılır bir şey. Geri kabul edilecek her bireye karşı Türkiye'deki kamplardan bir kişinin düzenli olarak Avrupa'ya gönderilmesi fikri, önce geri kabul anlaşmasının yeni bir uygulaması olarak algılandı. Türk yetkilileri, bu öneriyi, geri kabul anlaşmasından tamamen bağımsız ve kaçak geçişleri azaltacak bir yöntem olarak ileri sürüldüğünü

belirttiler. Anlaşılıyor ki, uygulamaya konması 2017'den 1 Haziran 2016'ya çekilen Geri Kabul anlaşmasının güvenli üçüncü ülke kavramı etrafında yol açtığı tartışmadan bir çıkış yolu arayışının bir sonucu. Kasım ayında varılan anlaşmada mevcut olan, "düzenli olarak yerleştirme kanallarının açılması" kararına uygun düşünülüyor olabilir. Geri Kabul anlaşmasının yürürlüğe girmesi çok sorunlu. Hem Türkiye'nin "Mültecilerin Statüsüne Dair Sözleşme"ye uyguladığı "coğrafi kısıtlama" nedeniyle, geri kabul edilecek kabul edilecek kişilerin Türkiye'de yapacakları sığınma başvurusu sonucunda, mülteci oldukları yönünde kanaat getirilirse, bu kişiler için mevcut tek kalıcı çözüm tekrar bir başka ülkeye yerleştirilmeleri olacak. Bu bir kısır döngü yaratıyor. Bugüne kadar ABD ve Kanada gibi ülkeler Türkiye'den en fazla mülteciyi kabul eden ülkelerdi. Öte yandan Türkiye'nin AB'den yerleştirme kotalarını arttırmasını istemesi doğal. İstendiği belirtilen ilave 3 milyar Avro da, eğer Türkiye'de yaşayan mültecilerin entegrasyonu projeleri için etkili bir biçimde harcanacaksa, makul bir talep olarak görülebilir.

2- Aynı toplantıdaki AB tavır ve pozisyonunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

AB de, bu kriz karşısında bilindiği gibi tek bir politika üretmiyor. Kendi içinde liberal politikaları savunan ve Almanya'nın başını çektiği grup ile duvar örme heveslisi bir başka cephe var. Bu durumda, Sayın Başbakan Merkel, siyasi risklere rağmen çözüm odaklı en gerçekçi politikaları öneriyor ve o yüzden Türkiye ile işbirliğinin getireceği en yüksek maliyetin bile, böyle bir işbirliğinin olmaması durumunda AB'nin ödeyeceği her türlü maliyetten düşük olacağını hesap ediyor. AB içinde sorunu en yoğun yaşayan Yunanistan da aynı gerçekçi tutumu benimsiyor. "Kapalı sınır" politikasından yana olan AB ülkeleri aslında, 1930'larda, Nazilerin yükselişi karşısında Almanya'dan kaçıma çalışan Yahudilere kapılarını kapatan ve sonuçta ülkeyi terk edemeyen milyonlarca Yahudi'nin gaz odalarına gönderilmesine bir şekilde dolaylı katkıda bulunan o dönemin Avrupa hükümetlerinin politikalarının sonuçlarını hatırlamak zorundalar. AB, özellikle Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR), 7 Mart zirvesi sonuç bildirisine yönelttiği "Yunan adalarına ulaşan insanların otomatik olarak topluca geri gönderilmeleri"yle ilgili eleştirilerine verdiği yanıtta, "uluslararası hukuki garantilerin sağlanacağını" söyledi. Böyle bir hassasiyet bundan sonra da gözetilmeli. Düzenli olarak mültecilerin Avrupa'ya alınmaları da sorumluluk paylaşımı ilkesi çerçevesinde çoktan uygulanması gereken bir adımdı. AB'den asıl beklenenin, Türkiye'den "coğrafi kısıtlamayı" kaldırmasını ön koşul olarak istemesi olmalı. Bu yapılmadıkça, yani Türkiye'deki mülteciler yasal bir statüye kavuşturulmadıkça ve Sözleşme'deki haklarına kavuşmadıkça, 50 milyar, 100 milyar Avro da harcansa tam bir entegrasyon söz konusu olamaz. Bu müzakerelerin bir AB-Türkiye pazarlığı halinden çıkartılması, uluslararası mülteci haklarının savunucusu olmak durumundaki UNHCR'in da görüşmelerde söz sahibi edilmesi gerekir.

3- Vize serbestisi konusunun bu çerçevede tartışılması konusundaki görüşleriniz nedir?

Türk hükümetinin uzlaşılacak bir anlaşmayı kendi iç kamuoyuna kabul ettirebilmesi için sorunu Türkiye-AB ilişkilerinde halen aleyhine olan konuları olumlu bir yola sokabilecek daha geniş bir çerçeveye oturtmak istemesi doğal. Vize serbestisi, tabii ki Türkiye ve vatandaşları için bir kazanç. Ama genel anlaşmanın yaygın kabul görmesi için de bir araç. Aynı şey AB hükümetleri için de söz konusu. Türkiye'deki demokrasi ve insan haklarına yönelik eleştirilerin azaltılmasına yönelik adımların atılması, AB hükümetlerinin de, varılacak bir anlaşmayı kendi iç kamuoylarına kabul ettirebilmelerini kolaylaştıracaktır.

4- 7 Martta varılan geçici anlaşma soruna çözüm açısından gerçekçi mi?

AB'nin de açıkladığı gibi bu bir prensip anlaşmasıydı. Henüz imzalanmış bir anlaşma yok. 7 Mart Zirvesi sonrası yapılan açıklama sadece genel bir çerçeveyi çiziyor. Bu haliyle uygulanabilir olmaktan uzak. Üzerinde daha çok çalışılması gerekiyor ve sanırım bu hazırlıklar yoğun biçimde sürüyor. Ama İkinci Dünya Savaşı sonrasında bu yana Avrupa'da yaşanan bu en büyük mülteci krizinin çözümü için tek çare Türkiye ile AB'nin, uluslararası mülteci hukuku ve insan hakları hukukunu rehber edinerek bir arada çalışmaları. İki tarafın da artık, "anlaşamadık, Allahısmarladık" deme lüksleri yok. Tek yol var; anlaşmak. Hem de çok çabuk...

5- Brüksel'de yarın (18 Mart) başlayacak ikinci tur görüşmelerde Türkiye'nin tavrı ne olmalıdır?

Türkiye 7 Martta, bazı yeni talepler ortaya koydu ve birçok çevreyi şoka soktu. Çoğu haklı taleplerini, kullandığı üslup sonucu, "pazarlıkçı", "küçük çıkarların peşinde" bir ülke imajı yaratılmasına yardımcı olarak gölgede bıraktı. Yarın bu taleplerini uluslararası mülteci hukukunun ilkeleri çerçevesine oturtarak ele almaya çalışması lazım. Yol açabileceği asıl büyük ve olumlu şok ise, yakın bir gelecekte "coğrafi kısıtlamayı kaldırmaya hazır olduğunu" ilan etmesi olur. Böyle bir tavır yarın her şeyi Türkiye ve daha önemlisi mültecilerin yararına çevirir.
